

Nová publikace o význačné východočeské ornitologické osobnosti:**Josef Musílek – český ornitolog a legionář na Sibiři**

(Jiří Mlíkovský & Vladimír Lemberk /eds/ 2006, Východočeské muzeum, Pardubice)

Recent publication: Josef Musílek – Czech ornithologist and legionary at Siberia (Jiří Mlíkovský & Vladimír Lemberk /eds/ 2006, Východočeské muzeum, Pardubice, /in Czech/)

Miloslav Hromádko

Halasova 824, 500 09 Hradec Králové; e-mail: hromadkovi@atlas.cz

Josef Musílek (1885–1941) je patrně nejznámější východočeský ornitolog své doby a zároveň patří mezi nejvýznamnější české ornitology první poloviny 20. století. Do historie české ornitologie se zapsal především jako neúnavný organizátor a popularizátor ornitologického dění, spoluzakladatel Československé ornitologické společnosti, její dlouholetý jednatel, sběratel ptáčích vycpanin i vajec a autor četných příspěvků, především o avifauně Pardubicka. Dr. W. Černý v nekrologu, uveřejněném v časopise Vědy přírodní (1941) uvedl: „Musílkovy faunistické a biologické údaje byly vždy naprosto spolehlivé. Jeho vědecká pozůstalost zůstane proto trvale jedním ze základních sloupů české ornithologie“. Přesto se o jeho životě a díle dochovaly jen útržkovité zprávy a jeho životní dílo dosud nebylo plně zhodnoceno. Patrně vzhledem k politickým poměrům ve druhé polovině 20. století byla řada jeho zásluh opomenuta, jeho život a zejména roky pobytu v Rusku zahaleny mlhavou nejasností. Tuto mezeru s vysokou profesionalitou vyplňuje nová publikace, která navzdory svému názvu se naštěstí nevěnuje Musílkovi pouze při jeho pobytu v Rusku, ale sleduje podstatnou část jeho života až do předčasné smrti.

Základem celé publikace je ovšem podrobná a vzrušující informace o celé Musílkově nedobrovolné cestě kolem světa. Oba editoři se rozhodli publikovat tuto informaci o Musílkovi ve formě sborníku prací. Jednotlivé příspěvky ve sborníku však na sebe logicky navazují, takže pozorný čtenář vnímá publikaci jako jeden celek, někdy až s detektivním obsahem. Jednotlivé příspěvky jsou přímo nabitý vzrušujícími a podrobnými informacemi o životě, lidech, ptácích a přírodě Sibiře, ale i detaily o nelehké a trpělivé práci ornitologa v obtížných podmínkách. Hlavní částí sborníku je Musílkův rukopis „Ornithologická studia ze Sibiře a Mandžurska“ s podtitulem „Zkušenosti rus. legionáře“. Tento rukopis náhodou objevil v roce 2005 ve sbírkách Národního muzea v Praze první z editorů. Velice kvitují rozhodnutí editorů publikovat Musílkův rukopis v původní formě, bez úprav, tak jak byl napsán. Čtenář je tak nutně emotivně naladěný při čtení rozličných archaismů a řadou užžitých ruzismů.

Válečné útrapy musely být obrovské, přesto se Musílek o válečných „záležitostech“ zmiňuje jen jaksi okrajově, a vždy je spojuje se svou velkou

láskou, která mu dodává sílu k přežití: „V lese opodál střilejícího děla zpíval bezstarostně drozd, nad deštěm kulí jásavě zpívali skřivani, v polích se ozývaly křepelky a v polorozbořeném barabizně v rozstřílené vsi, kam každou chvíli doletoval granát, za veselého švitoření krmila svá mláďata vlaštovka“ (str. 25). Musílek se dokonale seznámil s ruskou ornitologií a uvědomíme-li si, že neznal jazyk, neměl žádných známých v Rusku a navíc neměl prostředky a nebyl jako voják pánem svého času, byla jeho odborná činnost obdivuhodná: „Lituji, že moje vlastní poznámky z vypůjčených děl, ještě s jinými věcmi pro mne důležitými, zůstaly v Rusku a jsou pro mne navždy ztraceny. ... Zajímavé je, že odborné ruské vědecké práce v ornitologii i v jiných oborech nejsou známy v zemích střední ani západní Evropy, ač by vědu velmi obohatily“ (Simbirsk 1917). „Pohnuté místní poměry dovolovaly mi pohybovat se pouze na úzkém pruhu kol trati ... Lituji, že jako voják, nedisponující svým časem ani nemající dosti prostředků, nemohl jsem se zdržeti delší dobu v krajinách, pokud se ptactva týče zvláště zajímavých“ (str. 51).

„Buguruslan je pro mne památný tím, že zde byl dán základ k mé sbírce ptačích kožek. Podporučík Kučera přinesl mi jednoho dne kavku, kterou jsem odborně stáhl, vnitřek vyplnil surovou vatou ... ptáka uložil jsem se staženými křídly do srolovaného papíru a zavěsil u stropu vagonu“ (str. 28) ... „Stanice byly přímo nabity našimi ešalony, naše vlaky mohly se jen zvolna pohybovat kupředu, s rudou armádou stále v patách ... Největší starost jsem měl o mé sbírky, pro které již dávno nebylo místo v naší těpluše ... A tak jsme byli nuceni vystěhovat mé bedny se sbírkou ... na střechu vagonu a přikrýt je plachtou.“ (str. 30). A tak Musílek „za těch přímo neuvěřitelně primitivních poměrů shromáždil velikou sbírku ptačích kožek a vajec“ (str. 42).

Musílek ovšem i za těchto poměrů pozorně vnímal přírodu a vyznává, že „pro mne byla Sibiř mocným táhlem a mohu říci, že nespoutaná, někde přímo panenská příroda mi učarovala“, nachází zde „pravé obrazy sibiřské přírody, velkolepé, hrozná a divoké. Holé tmavé skály, porostlé lišejníky a mechem střídají se tu s bory, smíšenými lesy nebo zádumčivými porosty jedlovými“ a nakonec „se smíšenými pocity loučil jsem se s krásnou asijskou přírodou, jež poskytla mi, za podmínek dosti krutých, tolik vzácného poučení“ (str. 29, 32 a 65).

Publikace je vhodně doplněna kresbami Josefa Musílka, které vypátral druhý z editorů v rodinném archívu, dále autorskými příspěvky o jeho životě (dcery J. Musílka H. Bendová a I. Michálková) a v neposlední řadě i seznamy sbírek asijských a kanadských ptáků (J. Mlíkovský, P. Stýblo). V závěru knihy jsou uvedeny rejstříky – jmenný, geografických názvů, latinských a českých názvů ptáků. Tyto rejstříky jsou pro čtenáře důležitým nástrojem pro správné určení lokality a popisovaných druhů ptáků. U vědeckých názvů asijských ptáků bohužel editoři za standard převážně vybrali u nás méně obvyklé názvosloví podle STEPANJANA (2003). To českému čtenáři může někdy způsobit potíže s druhovým určováním (např. *Chloris sinica* místo *Carduelis sinica*, nebo *Phragamaticola aedon* místo *Acrocephalus aedon*). Podstatně horší je ovšem situace u názvosloví českého. Zde se čtenář na str. 44 dočte, že názvy ptáků jsou ponechány v původním stavu (to je chvályhodné) a že „případná vysvětlení jsou obsažena v rejstříku českých názvů ptáků“. V tomto rejstříku jsem však jakákoliv vysvětlení či upřesnění k českým

názvům marně hledal. Editoři přitom nemohou nevědět, že bylo vydáno české názvosloví ptáků světa, doporučené Českou společností ornitologickou (HUDEC *et al.* 2003).

Za slabinu sborníku považují vícejazyčné souhrny. Sborník se sice v úvodu „tváří“, že pamatuje i na čtenáře z oblasti angličtiny a ruštiny, pokud si však uživatel tohoto jazyka vybere v *Contens* či *Содержание* článků, který ho zaujal, marně bude na příslušné straně hledat texty ve „svém“ jazyku. Čtenář ovládající angličtinu nebo ruštinu má k dispozici jednostránkový souhrn v závěru sborníku, zahrnující souhrnně všechny příspěvky, anglické a ruské rejstříky názvů ptáků chybí. Částečnou výjimku tvoří dvě práce o sbírkách J. Musílků, které jsou uloženy v Národním muzeu v Praze. Tyto jsou psány v angličtině s českým souhrnem, souhrn v ruštině chybí.

Publikaci Josef Musílek – český ornitolog a legionář na Sibiři, lze právem pokládat za významný počín editorů a Východočeského muzea v Pardubicích, počín za který je nutno poděkovat. Publikace vyplňuje bílou mezeru v našich vědomostech o (nejen východočeské) ornitologické historii a podává svědectví o metodách v ornitologii v dobách dnes již historických. Především však podává svědectví o svědomité práci skromného, trpělivého a čestného člověka, jeho neobyčejné houževnatosti a pracovitosti i v letech pro něho nepříznivých. A poznávání lidí s takovým charakterem a rozhledem je nám všem stále třeba.

Souhrn

Josef Musílek (1885–1941) patří mezi nejvýznamnější české ornitology první poloviny 20. století. Do historie české ornitologie se zapsal především jako neúnavný organizátor a popularizátor ornitologického dění, spoluzakladatel Československé ornitologické společnosti, její dlouholetý jednatel, sběratel ptačích vycpanin i vajec a autor četných ornitologických článků. Publikace představuje podstatnou část jeho života až do předčasné smrti. Základem je podrobná informace o Musílkově nedobrovolné cestě kolem světa přes Sibiř a Kanadu v době I. světové války. Jako voják československé armády v těchto krajích za neuvěřitelně primitivních poměrů shromáždil velikou sbírku ptačích kožek a vajec. Publikace informuje o české ornitologické historii, podává svědectví o ornitologických metodách v dobách minulých.

Summary

Josef Musílek (1885–1941) is one of the most important Czech ornithologists of the 20th century. He popularized ornithology, participated in establishing the Czech society for ornithology, collected bird specimens and wrote many papers on the ornithological topics (etc.). This paper comments the book about his life (Jiří Mlíkovský & Vladimír Lemberk /eds/ 2006: Josef Musílek – Czech ornithologist and legionary at Siberia /in Czech/. Východočeské muzeum, Pardubice). As a soldier of Czechoslovakian army on his enforced voyage to Siberia and Canada during the First World War, Musílek gathered a large collection of prepared bird skins and eggs. The book informs about the history of Czech ornithology and ornithological methods used in the past.

Literatura

HUDECK., ČAPEK M., HANÁK F., KLIMEŠ J. & PAVÍZA R. 2003: Soustava a české názvosloví ptáků světa. *Muzeum Komenského, Přerov.*

STEPANJAN L. S. 2003: Konspekt ornitologičeskoj fauny Rossii i sopredelnyh territorij (v granicach SSSR kak istoričeskoj oblasti). *Akademkniga, Moskva.*

ISBN 978-80-86046-95-2